

Opinnäytetyö (AMK)
Sosiaali-alan koulutusohjelma
Sosionomi
2014

Simo Huovinen

KASVATUSKUMPPANUUDEN TOTEUTUMINEN RAJATTOMIEN LASTEN VANHEMPIEN KANSSA

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma | Sosionomi

2014 | 36 +2

Johanna Berg

Simo Huovinen

KASVATUSKUMPPANUUDEN TOTEUTUMINEN RAJATTOMIEN LASTEN VANHEMPIEN KANSSA

Opinnäytetyön tavoitteena on kuvailla päiväkodin työntekijöiden kokemuksia kasvatuskumppanuuden toteutumisesta rajattomien lasten vanhempien kanssa. Tutkimustehtäväni oli selvittää, miten lapsen rajattomuus määritellään ja miten se ilmenee, mistä se johtuu ja millaisia haasteita se asettaa kasvatuskumppanuuteen. Opinnäytetyö on kvalitatiivinen tutkimus. Haastattelin kuutta päivähoiton työntekijää Varsinais-suomalaisessa päiväkodissa käyttäen teemahaastattelua.

Teoriaosuudessa perehdyn varhaiskasvatukseen, kasvatuskumppanuuteen, huolen puheeksiottamisen menetelmään sekä lapsen kiintymysmalleihin ja siihen, miten lapsen rajattomuus liittyy niihin.

Lasten rajattomuus on haastatelluille päivähoiton työntekijöille tuttu ilmiö ja se on heidän mukaansa lisääntynyt ajan saatossa. Tutkimustulosteni mukaan rajaton lapsi on turvaton, koska hän ei tiedä mitä häneltä odotetaan ja kuka päättää asioista. Lapsen rajattomuus ilmenee mm. levottomuutena, vaikeutena sitoutua yhteisiin sääntöihin ja keskittymiskyvyn heikkoutena. Kasvatuskumppanuuden toteutuminen lapsen edun mukaisesti edellyttää ammatillista sitoutumista ja tiivistä yhteistyötä vanhempien ja päivähoiton yhteistyöverkoston kanssa.

Varhainen puuttuminen ja huolen puheeksiottaminen nähdään keskeisinä keinoina lapsen yksilölliselle tukemiselle. Muutokset kasvatuskulttuurissa ja kiihtynyt elämänrytmi asettavat uudenlaisia paineita vanhemmuudelle ja sitä myötä myös päivähoiton on kehityttävä vastaamaan yhä paremmin perheiden tuentarpeeseen.

ASIASANAT:

varhaiskasvatus, päivähoito, kasvatuskumppanuus, rajaton lapsi, kvalitatiivinen tutkimus

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme in Social Services | Child care, Youth and Family work

2014 | 36 + 2

Johanna Berg

Simo Huovinen

THE REALIZATION OF EDUCATIONAL PARTNERSHIP WITH PARENTS OF CHILDREN WITHOUT BOUNDARIES

The purpose of the thesis is to describe the daycare employees' experiences about the realization of educational partnership with parents of children without boundaries. The aim of the study was to find out how the child's boundlessness is defined, how it manifests itself, what is the cause of it and what kind of challenges it places on educational partnership. The thesis is a qualitative study. Six daycare employees were interviewed in a kindergarten in Finland Proper using theme interview.

The theory section consist of early childhood education, educational partnership, the method of bringing up ones concern, the attachment patterns for children and how it is linked with the boundlessness.

The daycare employees are familiar with the boundlessness of children and they feel it has increased during the course of time. The results of the study show that a child without boundaries is insecure, because (s)he does not know what is expected of him/her and who makes the decisions. The boundlessness is manifested as restlessness, difficultness in commitment to following rules, and as a weakened concentration skill. The realization of educational partnership for the benefit of the child requires a professional commitment and good co-operation with the parents and the network surrounding daycare.

Early intervention and the method for bringing up ones concern are seen as pivotal ways to support the child individually. The change in the culture of upbringing and hectic way of life generates new kinds of challenges to parenting and hence daycare must develop better ways to answer for the need of support of the families.

KEYWORDS:

early childhood education, daycare, educational partnership, a child without boundaries, qualitative research

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	4
2 VARHAISKASVATUS SUOMESSA	5
3 KASVATUSKUMPPANUUS PÄIVÄHOIDOSSA	7
3.1 Kasvatuskumppanuuden määritelmä	7
3.2 Kasvatuskumppanuuden rakentuminen	8
4 LAPSEN KIINTYMYSMALLIT JA RAJATON LAPSI	10
4.1 Kiintymyssuhdeteoria	10
4.2 Turvallinen kiintymysmalli	11
4.3 Turvaton kiintymysmalli	11
4.4 Rajattoman lapsen määritelmä	13
4.5 Rajattomuuden ilmeneminen	14
5 KASVATUSKUMPPANUUS RAJATTOMIEN LASTEN VANHEMPIEN KANSSA	16
5.1 Huolen puheeksiottamisen menetelmä	16
5.2 Perheen tukeminen	17
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	18
6.1 Tavoite ja tutkimustehtävät	18
6.2 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat	18
6.3 Tutkimusmenetelmä	19
6.4 Aineiston hankinta ja analyysi	20
6.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	21
7 TUTKIMUSTULOKSET	24
7.1 Miten lapsen rajattomuus määritellään ja miten se ilmenee?	24
7.2 Mistä lapsen rajattomuus johtuu?	27
7.3 Millaisia haasteita lapsen rajattomuus asettaa kasvatuskumppanuuden toteutumiseen?	29
8 YHTEENVETO JA POHDINTA	32
LÄHTEET	35

1 JOHDANTO

Kasvatuskumppanuus päivähoidon henkilöstön ja lasten vanhempien välillä on tärkeä yhteistyömuoto varhaiskasvatuksessa. Vanhemmilla on ensisijainen kasvatusoikeus ja -vastuu sekä oman lapsen tuntemus. Henkilöstöllä on koulutuksen tuoma ammattitaito ja vastuu yhteistyön mahdollistamisesta huoltajien kanssa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31) Päivähoidon rooli lapsen ja perheen elämässä hakee uusia muotoja. Esimerkiksi päivähoiton perhetyötä alettiin kehittää aktiivisesti 2000-luvun alussa vastaamaan paremmin perheiden tuen tarpeeseen. (Keskinen & Virjonen 2004, 108)

Lapsikäsitys on muuttunut viimeisten vuosikymmenien aikana. Käsitys siitä, mitä lapsi on ja mikä on lapselle parhaaksi, on vaihdellut eri aikoina ja vasta 1800-luvun lopulla lapset hyväksyttiin jotakuinkin tasa-arvoisiksi ihmisiksi entisen halpatyövoiman asemasta. Etenkin lapsi- ja kehityspsykologia on kehittynyt ja kasvatuksessa halutaan huomioida lapsia yhä enemmän. (Hougaard 2004, 27–28) Tämä suuntaus on myös synnyttänyt epätietoisuutta siitä, miten lapselle asetetaan rajat ja miten niistä pidetään kiinni. Opinnäytetyössäni tutkin päivähoiton työntekijöiden kokemuksia lasten rajattomuudesta ja sen vaikutuksesta kasvatuskumppanuuden toteutumiseen. Haastattelin kuutta Varsinaissuomalaisen päiväkodin työntekijää käyttäen teemahaastattelua. Valitsin aiheen, koska suuntaudun opinnoissani varhaiskasvatukseen ja kasvatuskumppanuus on tärkeä osa päivähoiton työtä.

Tutkimustehtäväni ovat lapsen rajattomuuden määrittely ja sen ilmeneminen, rajattomuuden syyt ja rajattomuuden vaikutus kasvatuskumppanuuden toteutumiseen. Valitsin työntekijänäkökulman, koska tulevana lastentarhanopettajana tulen olemaan vastuussa kasvatuskumppanuuden toteutumisesta. Tutkimuksella olen halunnut parantaa valmiuksiani toimia päivähoiton työkentällä sekä lisätä tietämystäni kasvatuskumppanuudesta.

2 VARHAISKASVATUS SUOMESSA

Suomen lastentarhatoiminnan varsinaisena alkuna pidetään vuotta 1888, jolloin Hanna Rothman perusti ensimmäisen kansanlastentarhan. Hoito oli osapäiväistä ja suunnattu köyhien kotien lapsille. Toiminnan keskiössä olivat vuodenaikojen mukaiset kodin työt, joiden tekemisen katsottiin kehittävän lasten ”kättä, sydäntä ja ajatusta” kuitenkin unohtamatta lasten varsinaista työtä eli leikkiä. (Järvinen ym. 2009, 86) Kokopäiväistä lasten varhaiskasvatusta on tarjottu 1970-luvulta lähtien. Päivähoitolain (1973) myötä myös 1800-luvun käsite ”lastentarha” jäi historiaan ja ryhdyttiin puhumaan varhaiskasvatuksesta. Tällöin tuokiokeskeisyys oli keskeinen pedagoginen suuntaus. 1980-luvulla varhaiskasvatusta pyrittiin kehittämään ja perheille tarjottiin monenlaisia perhepalvelukokeiluja. Tällöin korostui näkemys päivähoidosta sosiaalipalveluna. 1990-luvulla päätään nostivat lapsikeskeisyyden periaatteet ja tällöin toimintaa pyrittiin kehittämään sellaiseen suuntaan, missä lasten aktiivisuudelle ja omaaloitteellisuudelle jäisi enemmän tilaa. 2000-luvulla siirryttiin nykyisinkin vallalla olevaan laadun kehittämisen aikakauteen. ”Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset” valmistui vuonna 2000 ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet-kehittämistyö toi mukanaan valtakunnalliset, kuntakohtaiset ja päivähoitokohtaiset suunnitelmat työn laadukkaan toteuttamisen tueksi. Ammattitaitoinen henkilöstö, lapset ja heidän huoltajansa ovat keskeisiä toimijoita. (Järvinen ym. 2009, 85–86)

Varhaiskasvatusta ohjaavat sekä valtakunnalliset että kunnalliset asiakirjat. Valtakunnan ohjaus *käsittää lasten päivähoitoa ja esiopetusta koskevat lait ja asetukset sekä varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset*, joka sisältää yhteiskunnan järjestämisen ja valvoman varhaiskasvatuksen periaatteet ja kehityksen painopisteet. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sekä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet ohjaavat hoidon, kasvatuksen ja opetuksen sisältöä, laatua sekä kuntien omien varhaiskasvatussuunnitelmien laatimista. Näiden linjausten mukaisesti varhaiskasvatusta järjestetään varhaiskasvatuspalveluis-

sa, joista keskeisimpiä ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä erilainen avoin toiminta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 8-9,11)

Jokaisella suomalaisella alle kouluikäisellä lapsella on oikeus vanhempainraha-kauden jälkeen kunnan järjestämään päivähoitopaikkaan. Puhutaan subjektiivisesta päivähoito-oikeudesta. Päivähoidon tavoitteena on edistää lapsen kokonaisvaltaista kehitystä sekä tukea vanhempia heidän kasvatustyössään. Vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä nimitetään kasvatuskumppanuudeksi. Päivähoidon tulee tarjota lapselle lämpimät ja turvalliset ihmissuhteet. Lisäksi sen tulee tarjota monipuolista, tarkoituksellista ja kehittävää toimintaa, joka edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä sekä tukea lapsen esteettistä, älyllistä, uskonnollista ja eettistä kasvatusta. (Järvinen ym. 2009, 89)

Varhaiskasvatus on moniammatillista yhteistyötä. Varhaiskasvatuksen piirissä toimii monia eri ammattiryhmiä, joilla on omat vastualueensa. Lisäksi tehdään yhteistyötä lasten vanhempien kanssa. Päivähoitoasetuksessa on määritelty lasten hoito- ja kasvatustyöstä vastuussa olevat ammattihenkilöt: päiväkodinjohdaja, päiväkodin opettajat (lastentarhanopettaja, sosiaalikasvattaja, sosionomi, erityislastentarhanopettaja (elto) ja kiertävä erityislastentarhanopettaja (kelto)) sekä hoitajat (lähihoitaja, lastenhoitaja, päivähoitaja ja perhepäivähoitaja). (Järvinen ym. 2009, 93–94) Päivähoidon yhteistyökumppaneita ja -tahoja ovat mm. lastenneuvola, perheneuvola, seurakunta, psykologi, kuntoutusohjaaja, terapeutit (toiminta-, leikki-, puhe-, musiikki-, kuvataide-, ratsastus- ja fysioterapeutti), sosiaalitoimi (sosiaalityöntekijä, lastensuojelun työntekijä ja lapsiasiavaltuutettu) sekä koulu (opettajat, koulunkäyntiavustajat ja -ohjaajat sekä muut avustajat). (Järvinen ym. 2009, 96) Varhaiskasvatuksella on tärkeä rooli lapsen kasvun ja kehityksen tukemisessa ja varhaisessa avun tarjoamisessa. Moniammatillisuuden pyrkimyksenä on lapsen edun yksilöllinen huomiointi.

3 KASVATUSKUMPPANUUS PÄIVÄHOIDOSSA

3.1 Kasvatuskumppanuuden määritelmä

Kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan päivähoidon/koulun henkilökunnan ja lapsen huoltajan/hoitajien välistä yhteistyötä, jonka päämääränä on lapsen edun mukainen kasvatusta. Tässä keskityn kasvatuskumppanuuteen varhaiskasvatuksessa. Toisinaan käsitteellä tarkoitetaan samaa kuin yhteistyö, mutta käsite on laajempi ja sisältää myös ajatuksen vanhempien osallisuuden vahvistamisesta. Sekä vanhemmilla että päiväkodin henkilöstöllä on tietoa lapsesta ja tämän tiedon pohjalta pyritään luomaan yhteiset toimintalinjat lapsen yksilölliselle kasvatukselle. Toimijoiden välinen avoimuus ja luottamus on avain onnistuneeseen kasvatuskumppanuuteen. Kasvatuskumppanuus tarkoittaa siis suhdetta, jossa varhaiskasvatushenkilöstö ja vanhemmat tietoisesti sitoutuvat lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseen. Päävastuu kasvatuskumppanuuden rakentamisesta ja ylläpitämisestä on varhaiskasvatushenkilöstöllä, mutta molempien osapuolien on sitouduttava kasvatuskumppanuuteen sen onnistumiseksi. (Järvinen ym. 2009, 118)

Kasvatuskumppanuudessa on kysymys sekä vanhempien ja ammattikasvattajien asennoitumisesta yhteistyöhön että sen konkreettisesta organisoinnista. Henkilöstöllä on tässä ensisijainen vastuu. Vanhemmille järjestetään mahdollisuuksia kasvatustilaisuuksiin oman lapsen osalta sekä yhdessä toisten vanhempien ja koko päivähoiton henkilöstön kesken. Lisäksi eräs kasvatuskumppanuuden pyrkimys on mahdollistaa ja edistää vanhempien keskinäisen vuorovaikutuksen ja yhteistyön tapoja. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31)

Kasvatuskumppanuuden yhtenä tavoitteena on havaita herkästi ja mahdollisimman varhain lapsen mahdollinen tuen tarve jollain kasvun, kehityksen tai oppimisen osa-alueella ja luoda yhdessä vanhempien kanssa toimintastrategia lapsen auttamiseksi. Myös ongelmatilanteissa on tärkeää säilyttää ammatillinen

kasvatuskumppanuuden ilmapiiri. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 32)

Moniammatillisuuden tärkeyttä kuvaa näkemys, että kasvatuskumppanuus tarkoittaa samanaikaisesti sekä ihmisten että instituutioiden välistä vuorovaikutusta. Kasvatuskumppanuuden tärkeys korostuu silloin, kun vanhemmat syystä tai toisesta eivät osaa tai jaksaa huolehtia lapsestaan riittävän hyvin. Sellaisissa tilanteissa muut toimijat ottavat suuremman vastuun lapsen kehityksen tukemisesta. Jos kasvatuskumppanuus ei toimi, saattaa lapsi jäädä eri tahojen väliin niin, ettei hän saa aitoa tukea tarpeisiinsa. (Lämsä 2013, 32)

3.2 Kasvatuskumppanuuden rakentuminen

Koska nykyisin suurin osa lapsista viettää merkittävän osan ajastaan päivähoitossa, on erittäin tärkeää, että vanhemmat ja ammattikasvattajat puhuvat yhteistä kieltä ja ovat samoilla linjoilla kasvatustavoista. Vanhemmuus merkitsee väistämättä sellaista vastuuta, jota kukaan muu ei voi ottaa, mutta toisaalta vanhempien on jaettava kasvatustavoista päivähoitajan kanssa. Tämä tärkeä yhteistyö voi onnistua ainoastaan tietoisella pyrkimyksellä läheiseen, avoimeen ja luottamukselliseen vuorovaikutukseen. (Hougaard 2004, 15)

Päivähoidon aloituksen yhteydessä vanhemmat kutsutaan tutustumaan päiväkotiin lapsensa kanssa. Käytäntöön kuuluu yhteinen tapaaminen kaikkien ryhmän lasten vanhempien kanssa sekä henkilökohtainen keskustelutuokio päiväkodin henkilöstön kanssa, yleensä ryhmän lastentarhanopettajan kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelu eli Vasu-palaveri pidetään kerran hoitokauden aikana eli käytännössä kerran vuodessa. (Alasuutari 2010, 59) Vanhemmat suhtautuvat yleisesti myönteisesti kasvatustavoitukseen, koska niissä syvennytään lapsen asioihin tavalla, joka ei ole yleensä mahdollista päiväkodin arjen lomassa. Päivähoidon työntekijä voi myös tehdä kotikäynnin lapsen perheen kotiin päivähoitajan aloituksen yhteydessä. Näissä tilanteissa otetaan käyttöön tietynlaisia yhteistoiminnallisuuden periaatteita, jotka määräävät myöhemmän kanssakäymisen luonteen. Jännitteitä saattaa syntyä siitä, miten vierailun tavoit-

te ja tehtävä perustellaan ja miten vanhemmat sen tulkitsevat. (vrt. lastensuojelun kotikäynti). (Kekkonen 2012, 120–121)

Päivittäiset kohtaamiset lasten vanhempien ja päiväkodin henkilöstön välillä rajoittuvat yleensä tuonti- ja noutotilanteisiin. Nämä kohtaamiset ovat yleensä melko lyhyitä, koska aamuisin vanhemmilla on kiire töihin tai kouluun ja iltapäivällä lapset noudetaan yleensä melko samoihin aikoihin, jolloin ei ole mahdollisuutta keskustella luottamuksellisesti.

4 LAPSEN KIINTYMYSMALLIT JA RAJATON LAPSI

Käsittelen tässä luvussa kiintymyssuhdeteoriaa, lapsen kiintymysmalleja sekä sitä, miten lapsen rajattomuus liittyy näihin.

4.1 Kiintymyssuhdeteoria

Kiintymyssuhdeteorian loi 1970-luvulla brittiläinen psykiatri John Bowlby. Teorian ytimessä on ajatus, että lapsen hyvä kehitys edellyttää lapselle tärkeiden aikuisten pysyvyyttä ja todellista läsnäoloa päivittäisessä elämässä. Teorian mukaan lapsi kiintyy niihin aikuisiin, jotka hoivaavat häntä ja hoiva lisäksi täyttää tietyt vähimmäisehdot. Kiintymyksen luoma tunneside muodostuu lapsen ja sen henkilön välille, jonka lapsi kokee turvallisimmaksi. Tunnesiteen pohjalta kehittyy kiintymysmalli, joka on pysyvä käyttäytymismalli, joka aktivoituu erityisesti tilanteissa, missä ihminen kokee olevansa uhattu. Varhaisella vuorovaikutuksella on merkittävä osa tämän kiintymysmallin rakentumisessa. Bowlby käyttää käsitettä kiintymyskäyttäytyminen sellaisesta toiminnasta, missä lapsi yrittää saada vanhemman pysymään hänen lähellään etenkin uusissa ja vieraisissa ja pelottavissa tilanteissa. Lapsi käyttää kaikkia osaamiaan keinoja, kuten itkua tai komentamista. (Rusanen 2011, 27)

Kiintymyssuhdeteoria ei ole sinänsä teoria rakkaudesta tai onnellisuudesta vaan se tutkii miten ihmiset hakevat toisistaan turvaa ja läheisyyttä ja kuinka he reagoivat uhkiin, kuviteltuihin tai todellisiin ja millaisia oletuksia heillä on itsestään, toisista ihmisistä ja suhteestaan heihin. On merkillepantavaa, että turvattomasti kiintynyt lapsi ei automaattisesti ole kykenemätön solmimaan aikuisiällä pitäviä ihmissuhteita, eikä turvallinen lapsuus takaa täydellistä suojaa elämän uhilta. Kumpikin malli toimii oletusmallina. Turvallisesti ja turvattomasti kiinnittyneillä lapsilla on myös edessään erilaiset kehitystehtävät, joiden ratkaiseminen tai kykenemättömyys ratkaisuun antaa suunnan elämälle. (Sinkkonen & Kalland 2001, 7-9)

4.2 Turvallinen kiintymismalli

Kiintymyssuhdeteoria esittää, että kiintymismallit voivat kehittyä joko turvallisiksi tai turvattomiksi. Kiintymismallin laadulla on vaikutusta sosiaaliseen, kognitiiviseen ja emotionaaliseen kehitykseen sekä itsetuntoon. (Rusanen 2011, 57) Turvallisesti kiintyneen lapsen on helppoa ottaa kontaktia vanhempaansa, osoittaa sekä myönteisiä että kielteisiä tunteitaan avoimesti ja lapsi tulee kuulluksi. Etenkin stressitilanteissa tämä on lapselle hyvin tärkeää. Saatuaan turvallisuutta (turvallisuustankkaus) lapsi voi taas palata leikkeihinsä tai muihin omiin askareihinsa. Vanhempi on siis lapselle turvallisuuden perusta, joka vapauttaa lapsen tutkimaan maailmaan ja oppimaan uutta. Turvallisesti kiintyneet lapset kykenevät tasapainoisempaan tunteiden ilmaisuun kuin turvattomasti kiintyneet ja ovat siksi myös taitavampia konfliktien ratkojia eivätkä he myöskään turvaudu väkivaltaan yhtä usein. Rusanen viittaa lisäksi Catherine Gosselinin ym. tutkimukseen vuodelta 1999, jossa tutkittiin vajaata sataa turvallisesti ja turvattomasti kiintynyttä lasta. Tutkimus osoitti, että turvallisesti kiintyneiden lasten äidit olivat kiinnostuneempia lastensa kognitiivisesta eli älyllisestä kehityksestä. Äitien osoittama kiinnostus edisti turvallisen kiintymismallin kehitystä. Tämä saattaa edistää lapsen mielessä käsitystä, että olipa ongelma mikä hyvänsä, aikuinen on valmis paneutumaan hänen asiaansa ja auttamaan ja tukemaan häntä, mikäli lapsi ei selviydy ongelmasta yksin. (Rusanen 2011, 63–65)

4.3 Turvaton kiintymismalli

Kolme kiintymismallien pääluokkaa ovat Ainsworthin 1960-luvulla kehittämät turvallinen kiintymys, turvaton-välittelevä kiintymys ja turvaton-ristiriitainen kiintymys. Luokitukset ovat suuntaa-antavia ja todellisuus on useimmiten monimutkaisempi. Joka tapauksessa välittelevässä kiintymyksessä on kyseessä asetelma, jossa lapsi on sisäistänyt käsityksen, että pahan olon, kiukun ja mustasukkaisuuden tunteiden ilmaiseminen johtaa hoitajan vetäytymiseen tai jopa rankaisevaan käytökseen. Tällöin lapsi oppii välttämään näiden tunteiden ilmaisua, jottei hoitaja etäänny hänestä ja turvallisuuden tunne voi säilyä. Jos vanhempi

ei opeta omalla käytöksellään tunnesäätelyä lapselle, lapsi ei opi muokkaamaan ja säätelemään tunteitaan ja säilyttämään tasapainoa.

Ristiriitainen kiintymys syntyy vanhemman vastatessa lapsen signaaleihin epä-johdonmukaisesti. Vanhempi vuoroin vastaa ja vuoroin jättää vastaamatta lapsen tunneilmaisuihin, mikä opettaa lapsen tarkkailemaan vanhempaa ja etsimään sopivaa hetkeä ilmaista tunteensa. Tämä vaikuttaa lapsen itsesäätelyyn ja tunteiden tukahduttamisen sijaan, mikä on välttelevälle kiintymykselle olennaista, lapsen tunneilmaisuus saattaa korostua ja hän voi käyttäytyä huomionhakuksisesti, mikä edelleen saattaa aiheuttaa vanhemmissa ärtymystä. (Kanninen & Sigfrids 2012, 32-34)

Turvattomasti kiintyneillä lapsilla menee energiaa hukkaan, koska heidän kiintymyssysteeminsä on jatkuvasti virittynyt. Tämä turvallisuudentunteen hakeminen vie tilaa leikeiltä, keskittymiseltä ja sitä myötä oppimiselta. Mutta on syytä huomauttaa, että rakkautta ja kiintymystä ei sovi sekoittaa keskenään. Vanhempi voi rakastaa lastaan ja samalla olla kykenemätön toimimaan turvallisena kiintymyshahmona. Toisaalta lapsi, jota pahoinpidellään tai laiminlyödään saattaa olosuhteiden pakosta olla kiinnittynyt vanhempaansa rakastamatta tätä. (Sinkkonen & Kalland 2001, 10–11)

Kuten mainittua, kiintymysmallit ovat vain suuntaa-antavia oletusmalleja, eivätkä ne tuomitse lasta peruuttamattomaan kohtaloon. Hoidon ja kasvatuksen yhteydessä kuulee puhuttavan *kyllin hyvästä hoivasta*. Se tarkoittaa sitä, että vanhempien ei tarvitse olla täydellisiä, kunhan perustarpeet tulevat tyydytetyiksi ja ilmapiiri on rakkaudellinen. Lastenpsykiatri Jari Sinkkosen mukaan kyllin hyvän äidin hoivaan mahtuu pieniä puutteita, jotka sysäävät pienen lapsen kehitystä eteenpäin. Poissaolot, jos ne eivät ole liian pitkiä tai tapahdu liian usein, pakottavat lapsen luomaan mielikuvia äidistä. Jos taas lasta ymmärretään ”liian hyvin” ja hänen tarpeensa tyydytetään ennen kuin hän on ehtinyt ilmaista ne, kieli ei kehity. (Sinkkonen 2012, 23–24)

4.4 Rajattoman lapsen määritelmä

Käsiteltäessä rajattoman lapsen määritelmää on syytä perehtyä kansainvälisen käytännön mukaiseen vanhemmuuden nelikenttään, jossa esitellään karkeasti neljä eri tyyliä lapsen kasvatukseen. Keijo Tahkokallio kuvaa kasvatustyyliä teoksessaan ”Mitä tehdä levottomille lapsille” (2003).

Kuvio 1. (Keijo Tahkokallio)

	Saatavilla ja lämmin		
Säännöt vaihtelevat	Hemmotteleva kasvat ^{us} (Salliva)	Vanhempien auktoriteettiin perustuva kasvat ^{us} (Auktoritatiivinen)	Yleiset ja lausutut säännöt
	Laiminlyövä kasvat ^{us}	Komentelevä kasvat ^{us} (Autoritaarinen)	
	Vaikeasti saatavilla ja kylmä		

Nelikentän vasemmalla puolella on kuvattuna kasvatustyyliä, joissa rajojen asettaminen ei ole johdonmukaista, vaan säännöt vaihtelevat. Tämä tarkoittaa tilannetta, jossa ei ole rajaa oikean ja väärän välillä, vaan se saattaa vaihdella tilanteesta toiseen tai lapsi saa itse valita vapaasti vähintään kahdesta vaihtoehdosta. Vastaavasti oikealla puolella ovat kuvattuina kasvatustyyliä, joissa säännöt ovat yleisiä eli kaikkia koskevia ja ääneen lausutut tai kirjoitetut. Tämä tarkoittaa samaa kuin ”rajat”. Nelikentän yläpuoliskossa ovat kuvattuina kasvatustyyliä, joissa aikuinen on saatavilla ja lämmin ja vastaavasti alapuoliskossa ne tyyliä, missä aikuinen on vaikeasti saatavilla ja kylmä lasta kohtaan. (Tahkokallio 2003, 214–216)

Kuvion vasemmalla puolella olevat kasvatustyyli, hemmotteleva ja laiminlyövä kasvatustyyli voidaan nähdä sellaisina tapoina kohdella lasta, että hänestä voidaan käyttää määritelmää rajaton lapsi. Yhteistä näille tyyliille on se, että säännöt eivät ole johdonmukaiset ja selkeät, vaan lapsi saa joko itse tehdä valinnan, johon hän ei ole vielä kykeneväinen (hemmotteleva kasvatustyyli) tai hänellä ei ole muuta mahdollisuutta kuin pärjätä itse (laiminlyövä kasvatustyyli). Molemmat tavat ovat vahingollisia lapselle. Autoritaarinen kasvatustyyli antaa kyllä lapselle selkeät rajat, mutta mallia toteuttava aikuinen saattaa olla lapselle etäinen auktoriteetti eikä keskustelulle ja kompromisseille ole tilaa. Usein mainittu sanonta ”rajat ja rakkaus” tarkoittaa nelikentän oikeaa yläkulmaa, missä lapselle tarjotaan lämpöä ja rakkautta, mutta myös selkeät aikuislähtöiset rajat.

4.5 Rajattomuuden ilmeneminen

Eräs hemmottelevan kasvatustyylin ilmentymä on ns. curling-vanhemmuus, jossa vanhemmat tasoittavat tietä lapsen edellä kuin curlingin pelaajat, jotka harjaavat jäätä liukuvan kivikiekon edellä, jotta se etenisi mahdollisimman tasaisesti eteenpäin. Tällaiset vanhemmat pyrkivät välttämään lapsen pettymyksiä ajatellen, että ne ovat lapselle vahingollisia. Tällaiseen ajatteluun liittyy usein ihanne lapsen itsehallinnosta. Autonomiaansa harjoittavat lapset alkavat usein aivan loogisesti ajatella, että heidän elämänsä koskeva määräysvalta on heillä itsellään. Näin ei kuitenkaan voi asiain tila olla siitä syystä, ettei lapsella ole edellytyksiä määrätä elämästään. Hänelle kuuluu kyllä tarjota tietty päätäntävalta asioista, mutta sen täytyy tapahtua vuorovaikutuksessa aikuisten ja muiden lasten kanssa. (Hougaard 2004, 36- 37)

Pieni lapsi elää tietynlaisessa suuruusharhassa, hän kuvittelee olevansa kaikkivoipa ja maailman ihmeellisin lapsi. Tämä harha purkautuu, kun vanhemmat rajoittavat lasta ja kun lapsi huomaa, ettei osakaan kaikkea. Kaksivuotiaan uhmaikä syntyy tästä rajoihin törmäämisestä. Myönteisellä palautteella on suuri merkitys lapsen minäkuvan jäsentymisessä seuraavien vuosien aikana. Lasta tulee kehua ja hänen yrityksiään tulee ihastella. Toisaalta pettymysten tullessa

vastaan on aikuisen apu tärkeää. Aikuisena kyky sietää pettymyksiä on tärkeä ominaisuus. Curling-vanhemmat vievät lapselta mahdollisuudet tämän taidon oppimiseen. Lapsen pahasta olostä tulee keino päästä päämäärään ja varhaislapsuuden aikainen suuruusharha saattaa jäädä elämään. Lapsen kasvaessa tällä on kielteisiä vaikutuksia lapsen elämään. (Keltikangas-Järvinen 2012, 66–68)

Arvostettu lastenpsykiatri Jari Sinkkonen vertaa hieman provokatiivisesti lastenkasvatusta koirankoulutukseen. Koirankoulutuksessa on selvää, että epäjohdonmukainen kasvatus johtaa koiran luonnevikaan, kun koira ei tiedä kuka on lauman johtaja. Perheen pomoksi päässyt koira ei ole tyytyväinen ja lempeä johtaja, vaan käyttäytyy tavalla, joka ilmaisee hämmennystä. Sinkkosen mukaan lapselle käy aivan samoin. Vaikka lapsi ilmaisee halunsa voimakkaasti ja osoittaa merkkejä siitä, että haluaa olla perheen pomo, ei hän sisimmässään halua olla päättävässä asemassa perheessä. Rajan asettaminen tarkoittaa lauman johtajuuden määrittelemistä ja se on aikuisen tehtävä. Sinkkosen mukaan rajaton lapsi on yhtä kuin turvaton lapsi. Vahvan aikuisen psyykkisessä ja fyysisessä sylissä lapsen on turvallista olla. Hän torjuu jyrkästi ajatuksen, että rakkaudessa ilmapiirissä asetetut rajat lannistaisivat lasta. (Sinkkonen 2008, 154–156)

Yhteiskunnalliset muutokset ovat tehneet kasvattajan tehtävästä yhä monipuolisempaa ja haastavampaa. Kaupungistuminen, media ja kommunikaatiokeinojen kehitys on johtanut siihen, että sama vanhemmuus, joka toimi vielä 1960-luvulla ei riitä enää 2010-luvulla. Jos vanhemmat eivät osaa tai jaksaneet paneutua kasvatustyöhön riittävästi, on lapsen todennäköisyys ajautua harhateille suurempi kuin ennen. (Lämsä 2013, 17)

5 KASVATUSKUMPPANUUS RAJATTOMIEN LASTEN VANHEMPIEN KANSSA

5.1 Huolen puheeksiottamisen menetelmä

Huolen puheeksiottamisen menetelmä on dialoginen verkostomenetelmä, jonka pyrkimyksenä on ottaa työntekijää askarruttava lasta koskeva asia puheeksi lapsen/nuoren huoltajien kanssa. Kunnioittava asenne on hyvin tärkeä otettaessa arkaluontoisiakin asioita puheeksi. Jos asia esitetään pyytämällä itse apua oman huolen poistamiseksi, on vastapuolen reaktio myönteisempi, kuin jos ryhdyttäisiin listaamaan ongelmia, joita lapsella on. (THL 2014)

Puheeksiottamisen tukena voidaan käyttää lomaketta, joka on jaettu kolmeen osaan. *Ensimmäinen osa* on tarkoitettu työntekijän pohdinnan tueksi ennen itse puheeksiottoa. Siinä pohditaan kysymyksiä: Mistä olet huolissasi lapsen tilanteessa? Mitä tapahtuu, jos et ota huolta puheeksi? Kuinka suuri huoli on? *Toisessa kysymysosiossa* on kysymyksiä, joiden avulla voidaan valmistautua tapaamaan lapsen vanhempi(a): Missä asioissa huoltajat kokevat saavansa sinulta tukea? Onko asioita, joissa he voivat kokea sinut uhkaavaksi? Mitä voimavaroja tilanteessa voidaan nähdä? Mitä sinä ja huoltaja(t) voisitte tehdä omilla tafoillanne tilanteen parantamiseksi? Miten otat huolesi esille? Ennakoi mitä tapahtuu puheeksiottamistilanteessa ja miten se vaikuttaa lähitulevaisuuteen? Millainen tila ja aika olisi sopiva tapaamiselle? *Kolmannessa kysymysosiossa* on kysymyksiä, joiden avulla voidaan purkaa tapaamisen herättämät ajatukset: Miten toteutit puheeksiottamisen? Mitkä olivat tunnelmasi ennen puheeksiottotilannetta, sen aikana ja sen jälkeen? Tapahtuiko jotain ennakoimatonta tai yllättävää? Miltä toiminta lapsen tilanteen helpottamiseksi nyt näyttää ja onko huoli edelleen olemassa? (Eriksson & Arnkil 2005, 12–13)

5.2 Perheen tukeminen

Päivähoidolla on velvollisuus ja mahdollisuuksia auttaa ja tukea perheitä monenlaisissa haasteissa. ”Päivähoidon henkilöstön tehtävänä on havainnoida lapsen kehitystä systemaattisesti ja tietoisesti sekä ottaa havainnointitieto huomioon toiminnan suunnittelussa ja yhdessä vanhempien kanssa tehtävissä lapsikohtaisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.” (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 33) Laki lasten päivähoidosta asettaa, että ”päivähoidon tavoitteena on tukea päivähoidossa olevien lasten koteja näiden kasvatustehtävässä ja yhdessä kotien kanssa edistää lapsen tasapainoista kehitystä.” (Laki lasten päivähoidosta) Varhainen puuttuminen on avainsana autettaessa lapsia ja näiden perheitä. Suomessa on teoriassa monipuolisia ja pitkälle erikoistuneita palveluja perheiden erilaisiin elämäntilanteisiin, mutta palvelut saattavat olla ruuhkautuneita ja huonosti perheiden tiedossa. Päivähoitoa voidaan käyttää myös lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Päivähoito tarjoaakin kaikille lapsille yhdenvertaiset olosuhteet, ruokaa, toimintaa ja turvallisia ihmissuhteita. Perhetyön ja päivähoidon yhdistämisessä on omat haasteensa, mutta ainakin varhaiskasvatuksen kenttä on avautunut vanhemmille, ja on siirrytty valmiina annetusta palvelusta vuorovaikutukselliseen ilmapiiriin, missä vanhemmilla on oikeus ja jopa tietty velvollisuuskin vaikuttaa oman lapsensa päivähoitoon. (Keskinen & Virjonen 2004, 14–17)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

6.1 Tavoite ja tutkimustehtävät

Opinnäytetyöni tavoite on kuvailla päivähoidon työntekijöiden kokemuksia kasvatuskumppanuuden toteutumisesta ja sen haasteista rajattomien lasten vanhempien kanssa. Ammatillinen tavoitteeni on syventyä rajattomien lasten kasvatukseen ja yhteistyöhön heidän vanhempiensa kanssa ja ylipäätään lisätä ammatillisia valmiuksiani toimia tulevaisuudessa lastentarhanopettajana päivähoitossa.

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus ja tutkimusmenetelmäni teemahaastattelu. Tutkimustehtäväni ovat:

1. Miten lapsen rajattomuus määritellään ja miten se ilmenee?
2. Mistä lapsen rajattomuus johtuu?
3. Millaisia haasteita lapsen rajattomuus asettaa kasvatuskumppanuuden toteutumiseen?

Keskeisiä käsitteitä opinnäytetyössäni ovat: varhaiskasvatus, päivähoito, kasvatuskumppanuus, lapsen rajattomuus.

6.2 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullisen tutkimuksen erityispiirteitä ovat sen subjektiivisuus verrattuna kvantitatiiviseen eli määrälliseen tutkimukseen. Laadullisessa tutkimuksessa on pyrkimyksenä jonkin asian ymmärtäminen pikemmin kuin sen selittäminen. Laadullisessa tutkimuksessa otanta on usein myös melko pieni verrattuna kvantitatiivisiin tutkimuksiin. Tämä otanta pyritään kuitenkin analysoimaan syvällisesti. Hypoteesia ei myöskään määritellä etukäteen. Toisin sanoen tutkijalla ei ole lukkoon lyötyjä ennako-oletuksia saatavista tuloksista. (Eskola & Suoranta 1998, 13–19)

Vaikka laadullisessa tutkimuksessa onkin vaikeaa arvioida täsmällisesti riittävän suuren aineiston määrää, totesin omassa tutkimuksessani kuuden haastattelun olevan riittävä määrä opinnäytetyöhön mitoitettun työmäärän puitteissa ja määrä myös takaa tulosten luotettavuuden, mikä ehto on kaiken tutkimuksen täytettävä. Puhutaan aineiston kylläntymisestä eli saturaatiosta. Ensimmäinen looginen päätelmä kylläntymisen havaitsemisesta on, kun aineisto ei enää tuota uutta tietoa, vaan uudet haastateltavat toistavat jo mainittuja asioita. Kuitenkin on pantava merkille, että saturaatiota ei voi saavuttaa ellei ole perillä siitä, mitä aineistosta hakee. (Eskola & Suoranta 1998, 62–63)

Tutkittavaan asiaan liittyvät peruskäsitteet ja osailmiöt tarkentuvat tutustuttaessa aiemmin tehtyyn tutkimustietoon. Omassa tutkimuksessani lapsen rajattomuus, sen ilmeneminen ja työntekijän ja lapsen vanhempien välinen kasvatuskumppanuus ovat keskiössä.

6.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmäni on haastattelututkimus, tarkemmin teemahaastattelu eli puoli-strukturoitu haastattelu. Teemahaastattelu etenee vapaamuotoisemmin kuin lomakehaastattelu, jossa haastattelija kysyy etukäteen päätetyt kysymykset tietyssä järjestyksessä. Se on kuitenkin strukturoidumpi kuin avoin haastattelu tai syvähaastattelu, jossa edetään ilman haastattelijan luomaa runkoa tai teemaa. ”Puolistrukturoiduille menetelmille on siis ominaista, että jokin haastattelun näkökohta on lyöty lukkoon, mutta ei kaikkia.” (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47)

Teemahaastattelulle on ominaista se, että haastateltavat ovat kokeneet tietyn tilanteen, jota tutkija on analysoinut etukäteen ja selvitellyt sen tärkeitä osia, rakenteita ja prosesseja ja tämän sisällön- tai tilanneanalyysin perusteella luo haastattelurunгон. Lisäksi haastattelu suunnataan haastateltavien subjektiivisiin kokemuksiin tilanteista. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47) Loin neljän teemani ympärille tarkentavia kysymyksiä, jotka esitin haastateltavilleni.

Haastattelurunkoa laadittaessa ei kuitenkaan ole välttämätöntä tehdä tarkkaa, spesifiä kysymysluetteloa, vaan pikemminkin lista teema-alueista. Niiden avulla haastattelijä johtaa haastattelua ja luo kysymykset haastattelutilanteessa. Samalla kysymysten väljyys mahdollistaa kaiken sen tiedon esiintulon, mitä halutaan saavuttaa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 66–67)

6.4 Aineiston hankinta ja analyysi

Suoritin suuntaavan harjoitteluni Varsinaissuomalaisessa päiväkodissa 3-6-vuotiaiden pienennetyssä ryhmässä, jossa on 11 lasta. Päiväkodissa on kaikkiaan kuusi ryhmää. Haastattelin harjoittelupäiväkodissani kuutta työntekijää: kahta lastentarhanopettajaa, erityislastentarhanopettajaa, kahta lastenhoitajaa sekä yhtä avustajaa käyttäen teemahaastattelua. Tutkimuksen kohdejoukon eli haastateltavani valitsin harjoitteluohjaajani avustuksella. Tavoitteena oli haastatella työntekijöitä, joilla on kattavasti työkokemusta päivähoidosta, sekä valita työntekijöitä monesta eri ammattiryhmästä päivähoidossa. Työkokemusta päivähoidossa työskentelystä haastateltavillani oli 13–26 vuotta, keskimäärin noin 21 vuotta. Haastattelussa selvitin lasten rajattomuuden määritelmää, ilmenemistä, syitä sekä työntekijöiden näkemyksiä kasvatuskumppanuuden toteutumisesta rajattomien lasten perheiden kanssa sekä rajattomien lasten kasvatuksesta päivähoidossa.

Ensin kysyin haastateltavilta suostumuksen haastatteluun, jonka jälkeen annoin heille kysymyslomakkeen, jotta heillä oli mahdollisuus perehtyä teemoihini ja orientoitua haastattelutilanteeseen. Haastattelut tehtiin pääosin kello 12- 14, jolloin päiväkodin lapset olivat nukkumassa ja haastatteluympäristö oli hiljainen ja rauhallinen. Haastattelut kestivät noin 30–40 minuuttia. Lainasin koulultani nauhuria, jolla tallensin haastattelut. Nauhoitukset onnistuivat moitteettomasti, eikä epäselviä kohtia ollut tallentunut nauhalle.

Kuuntelin nauhat jälkikäteen ja litteroin ne sanasta sanaan ja lopuksi tuhosin nauhat. Vaikka litterointimenetelmä on työläs ja aikaa vievä, on tulosten hahmottaminen sen jälkeen selkeää. Litteroitujen haastatteluiden tarkka lukeminen

on tärkeää analyysivaiheessa. Eräs metodi on kysymysten esittäminen aineistolle: Kuka? Mikä? Milloin? Missä? Miksi? (Hirsjärvi & Hurme 2000, 143)

Tutkija Timo Lainetta (Jyväskylän yliopiston filosofian laitos) mukailen Tuomi ja Sarajärvi (2002) esittävät tutkimuksen analyysin peruskulmakivet. Sisällönanalyysillä käsitetään kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen analyysiä: ”1. Päätä, mikä tässä aineistossa kiinnostaa ja tee VAHVA PÄÄTÖS! 2.a. Käy läpi aineisto, erota ja merkitse ne asiat, jotka sisältyvät kiinnostukseesi. 2.b. Kaikki muu jää pois tästä tutkimuksesta! 2.c. Kerää merkityt asiat yhteen ja erikseen muusta aineistosta. 3. Luokittele, teemoita tai tyyppitele aineisto (tms.) 4. Kirjoita yhteenveto.” (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93–94)

Tutkimuksessani aineiston sanasta sanaan litterointi helpotti huomattavasti sisällön jäsentämistä ja sen analyysia. Litteroinnin jälkeen yhdistin vastaukset teemojeni alle. Pystyin myös käyttämään suoria lainauksia haastateltavien puheenvuoroista.

6.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Ensinnäkin tutkimuksen uskottavuus ja tutkijan eettisyys ovat vahvasti liitoksissa toisiinsa. Tutkijat sitoutuvat noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä (”good scientific practice”). Suomen akatemia on määritellyt hyvän tieteellisen käytännön seuraavasti:

”Hyvä tieteellinen käytäntö tarkoittaa tiedeyhteisön tunnustamien toimintatapojen noudattamista, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä ja tulosten esittämisessä, muiden tutkijoiden työn ja saavutusten asianmukaista huomiointamista, omien tulosten esittämistä oikeassa valossa sekä tieteen avoimuuden ja kontrolloitavuuden periaatteen kunnioittamista.” (Tuomi & Sarajärvi 2002, 129–130)

Tutkijan tekemien havaintojen luotettavuutta ja puolueettomuutta on myös syytä tarkastella kriittisesti. Puolueettomuus nousee esiin esimerkiksi siinä, miten tutkija pyrkii kuulemaan ja ymmärtämään tiedonantajaa. Puolueettomuus on eh-

dottoman tärkeää, riippumatta siitä, mikä tutkijan sukupuoli, ikä, uskonto, poliittinen asenne, kansalaisuus tms. on. Toisin sanoen on olennaista pohtia, tuleeko tiedonantaja kuulluksi itsenään, vai suodattuuko kertomus tutkijan oman kehyksen läpi, jolloin sen puolueettomuus on uhattuna. Periaatteessa laadullisessa tutkimuksessa hyväksytään tämä tietyiltä osilta, koska tutkija kuitenkin on tutkimusasetelman luoja ja tulkitsija, eikä täydellinen objektiivisuus ole tässä mielessä mahdollista. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 133)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin ei ole mitään yksiselitteisiä ohjeita, koska on olemassa useita totuusteorioita ja koulukuntia, jotka painottavat eri asioita ja lisäksi teorioista on tehty monenlaisia tulkintoja ja suomalaisessa kirjallisuudessa erilaisia käännöksiä. Kuitenkin useimmissa tapauksissa seuraavasta luettelosta voi olla apua:

Tutkimuksen kohde ja tarkoitus: mitä ollaan tutkimassa ja miksi. *Omat sitoumukset tutkijana tässä tutkimuksessa:* miksi tutkimus on tutkijan mielestä tärkeä, millaisia oletuksia hän on tehnyt ennen aloitusta ja ovatko näkemykset muuttuneet. *Aineistonkeruu:* miten aineistonkeruu on suoritettu menetelmänä (esim. teemahaastattelu) ja tekniikkana (esim. nauhoitus) sekä aineiston keruuseen liittyneet erityispiirteet (esim. haastattelu yksin vai ryhmähaastatteluna) *Tutkimuksen tiedonantajat:* millä perusteella heidät valittiin, miten heihin otettiin yhteyttä, montaako haastateltiin. Lisäksi on ehdottomasti huolehdittava siitä, ettei tiedonantajien henkilöllisyys paljastu. *Tutkija-tiedonantaja-suhde:* miten suhde toimi, tunsivatko henkilöt toisensa entuudestaan, lukivatko tiedonantajat tutkimuksen ennen sen julkaisua ja muuttivatko heidän mahdolliset kommenttinsa tuloksia, ja jos kyllä, miten ja perustelu sille, miksi näin meneteltiin. *Tutkimuksen kesto:* tutkimuksen aikataulu. *Aineiston analyysi:* miten analyysi tehtiin ja miten tuloksiin ja johtopäätöksiin tultiin. *Tutkimuksen luotettavuus:* arviointi siitä, miksi tutkimus on eettisesti korkeatasoinen ja miksi tutkimusraportti on luotettava. *Tutkimuksen raportointi:* miten aineisto on koottu ja analysoitu.

(Tuomi & Sarajärvi 2002, 135, 138)

Tutkimukseni luotettavuutta tukee se, että haastateltavillani oli niin pitkä työkokemus päivähoidosta, keskimäärin 21 vuotta, että heille on syntynyt selkeä näkemys rajattomuudesta lasten parissa, kasvatuskumppanuudesta ylipäättään sekä rajattomien lasten perheiden kanssa. Kaikki tutkimukseni tutkimustehtävät ja teemahaastattelun aiheet saivat kattavat vastaukset ja lisäksi työntekijöiden eri ammatilliset tehtävät päivähoidossa antoivat vastauksiin erilaisia näkökulmia.

7 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä osiossa kerron tutkimukseni tulokset. Olen jakanut tulokset tutkimuskysymysteni mukaisesti kolmeen osaan. Ensin kerron, miten haastateltavani määrittävät lapsen rajattomuuden ja sen ilmenemismuodot, toiseksi mistä rajattomuus heidän mielestään johtuu ja kolmanneksi lapsen rajattomuuden aiheuttamia haasteita kasvatuskumppanuuden toteutumiseen.

7.1 Miten lapsen rajattomuus määritellään ja miten se ilmenee?

Haastateltavani olivat yhteneväisiä näkemyksissään lapsen rajattomuuden määrittelyssä. Heidän mukaansa lapsen rajattomuus tarkoittaa sitä, että:

”Aika pitkälti se tarkoittaa lapsen turvattomuutta. Lapsi ei tiedä mitä häneltä odotetaan ja vaaditaan ja kuka oikeastaan on se joka päättää.” (H4)

”No lapsella ei oo tavallaan sillon käsitystä siitä että mitä saa tehdä ja mitä ei saa tehdä. Ja sit se on semmosta et hän koko ajan jatkuvasti kokeilee aikuista. Et se on niinku sellanen loputon kokeilemisen tarve.” (H2)

”Se tarkoittaa levottomuutta, on vaikea keskittyä, leikkitaidot heikot, sosiaaliset/emotionaaliset taidot heikot, et tietyl taval paha olla.” (H3)

Lapsen rajattomuus nähdään siis pitkälti lapsen turvattomuutena. Kommenteista ilmenee, että lapsi tarvitsee ja vaatii aikuiselta selkeitä rajoja ja kun hän ei saa niitä, hän ahdistuu. Rajattomuus luo lapselle levottomuutta, vaikuttaa hänen keskittymiskykyynsä ja sosiaalisiin ja emotionaalisiin taitoihinsa ja sitä myötä leikkitaitoihin. Lapsen energia kuluu tavallaan hukkaan, koska hänen huomionsa kohdistuu turvallisuuden hakemiseen aikuiselta, mikä ilmenee aikuisen kokeilemisena.

Lastenpsykiatri Jari Sinkkonen kuvailee teoksessaan ”Lapsen puolesta” (2001) humoristisesti, mutta erittäin tarkkanäköisesti rantalaiturilta tekemiään havaintoja vesilintuperheen toimista ja lintumaailmassa vallitsevista kasvatuksen perus-

periaatteista ja havainnollistaa, että samat periaatteet vallitsevat myös ihmisten keskuudessa. Hänen mukaansa linnuille on itsestään selvää, että poikaset tarvitsevat lähelleen emon, joka kokemuksellaan osaa tunnistaa vaaroja ja varoittaa niistä komentamalla, ei selittämällä, perustelemalla ja maanittelemalla. Kommunikaatio on selkeää ja yksinkertaista ja vaikka poikaset eivät aluksi itse osaa havaita vaaraa, oppivat ne emon reaktion. Täten viisaus siirtyy seuraavalle sukupolvelle. Poikasten on myös mahdollista oppia uusia asioita ja tutkia ympäristöään ainoastaan silloin, kun mikään vaara ei uhkaa niitä. (Sinkkonen 2001, 10–11)

Rajaton lapsi on turvaton ja hän pyrkii saamaan turvallisuuden tunteen keinolla millä hyvänsä. Tämä perustavanlaatuinen pyrkimys vie lapsen voimavarat ja sen vuoksi vertaissuhdetaidot tai leikkitaidot eivät pääse kehittymään täysipainoisesti.

Lapshan hakee sillä omalla toiminnallaan niitä rajoja, et mihin asti aikuiset, tai jos aikuinen on sanonut jotain, pitääkö se siitä kiinni. Vai lahjooko se minua jollain et näin ja näin. (H3)

No kyllähän se lapsi sitten hakee sitä. Se jaksaa vaatii niin kauan ku sä annat köyttä. Kyl se vie, ja sinä vikiset. Et se vaan niinku lisääntyy ja lisääntyy ku se huomaa et ai mä sain tämänki periks, no katotaan meneeks tämä sit. Mut kyl se tuska lapsen sisällä myöskin kasvaa et apua eiks toi todellakaan jo sano ei?! (H4)

Kaikkien haastateltavieni mukaan lasten rajattomuus on myös lisääntynyt ajan myötä.

”On muuttunu, rajattomat lapset pyörittää perhettä ja yrittää sitä samaa päiväkodissa, ihan hirveesti, joka ryhmässä.” (H5)

”Yhä yleisempää ja yleisempää. Nykyään rupee olemaan. Ennen ei ollu kauheesti, nyt niitä on monta joka ryhmäs meilläki.” (H4)

Kysymykseen rajattomuuden sävyeroista haastateltavani vastasivat myös yksimielisesti. Heidän mielestään lapsen rajattomuus on yleisluontoista ja näkyy

kaikessa lapsen toiminnassa. Ainoastaan yksi haastateltavista mainitsi, että joillain lapsilla rajattomuus saattaa ilmetä vain jollain kasvatuksen osa-alueella, kuten ruokailussa, mutta hänkin näki rajattomuuden yleensä ilmenevän kaikessa lapsen toiminnassa.

”Sävyeroi tietenki millä alueella mut et kyl mä koen et se on kautta linjan, se on koko päivän. Et se on nää päivittäiset perushoitotilanteet, nukkuminen, wc, pukeminen, ruokailut, mut myöski ohjattu toiminta, myöski leikki, siirtymätilanteet, et se tulee kaikessa.” (H3)

”Joskus on sit semmosiikin et joku asia on vanhemmalle vaikee rajottaa, et ehkä siel on jotain omia kokemuksia. Et sallii esimerkiks pelleillä ruoan kans mut ei sit mitään muuta. Mut kyl melkeen muuten et jos se on rajaton niin se on kaikinensa. Siel on se lapsi, joka sanoo mitä mä haluan ja mitä mä en haluu.” (H4)

Rajattoman lapsen käytös eroaa ns. ”normaalista” lapsesta haastateltavien mukaan siten, että turvallisesti kehittyneet lapset kyllä kokeilevat rajojaan, mutta rajaton lapsi tekee sitä alituisen eikä siedä aikuisen rajojen asettamista.

”Kaikki lapset kokeilee rajoja, mut se lapsi jolla on kotonakin selkeet säännöt, niin se hyväksyy ne helpommin. Et okei, näin tehdään ja nää on tämän paikan säännöt, ja se ei haittaa vaikka jos tääl on eri säännöt ja kotona eri säännöt.” (H4)

Haastatteleman erityislastentarhanopettajan mukaan rajaton lapsi reagoi myös useammin aggressiivisuudella, kuin ”normaali” lapsi ja sellaisissakin ikävaiheissa, missä aggressiivisuus on yleensä vähentynyt ongelmien ratkaisukeinona. Hänen mukaansa rajattomasti käyttäytyvät lapset käyttäytyvät todennäköisemmin vahingollisesti muita lapsia, itseään ja tavaroita kohtaan. Lastenpsykiatri Donald W. Winnicott puhuu lapsen rakkauden ja vihan tunteista teoksessaan ”Deprivation and Delinquency” (1984). Hänen mukaansa rakkauden ja vihan tunteet ovat jo selkeästi olemassa pienellä lapsella ja hän toteuttaa ja osoittaa näitä tunteita ja ne ovat kietoutuneet toisiinsa. Hän jatkaa, että sekä lapset että aikuiset hakevat jatkuvasti terveellisiä tapoja päästä eroon mielipahasta. Tämä

voidaan tehdä työn tai pelien kautta, missä päästään tarkoituksenmukaisen toiminnan avulla eroon turhautumista ja pahasta olost. Jos vihantunteista ei päästä eroon ns. terveellisesti, masokistinen tapa saattaa tarjota helpotuksen. Lapsi kokee syyllisyyttä pahoista ajatuksistaan ja tällöin lapsi tekee tarkoituksellisesti jotain väärää ja haluaa tulla rangaistuksi, jotta saisi helpotuksen tunteen syyllisyydestä. (Winnicott 1984, 84, 90) Rajattomien lasten kohdalla tämä näkyy siten, että lapsi tekee tahallaan vääräksi tietämänsä asian saadakseen aikuisen huomion ja saisi tämän osoittamaan missä raja kulkee, vaikka tietääkin kenties tulevansa rangaistuksi. Sekin on kuitenkin lapsen näkökulmasta pienempi paha kuin epätietoisuus ja tuska turvattomuudesta.

7.2 Mistä lapsen rajattomuus johtuu?

Kaikki haastateltavani pitivät kotikasvatusta pääsyyinä lapsen rajattomuuteen. Paineita aiheuttavat kiireinen elämänrytmi, vähäinen yhdessäolon aika, tietty vanhempien itsekkyyks ja halu ”omaan aikaan”, vanhempien uupumus, päihde- ja mielenterveysongelmat, yksinhuoltajuus, lapsen voimakas temperamentti, neurologiset häiriöt yms. Nämä tekijät aiheuttavat sen, etteivät vanhemmat jaksaa pitää johdonmukaisesti kiinni rajoista, tai niitä ei alun perinkään ole jämäptisti asetettu. Vanhemmat saattavat myös olla epäjohdonmukaisia siinä, miten rajojen noudattamisesta pidetään kiinni. Erään haastatellun kommentti ristiriitaisesta kasvatustavasta antaa hyvän esimerkin turvattomuudesta, mikä lapselle syntyy tällaisessa tilanteessa:

”On niitäkin, jotka on ristiriitaisia, on niitä joilla on välillä ihan äärettömän tiukka rangaistus ja sit seuraavan päivän se menee läpi sormien se sama asia. Jolloin sä et tiedä, lapsi ei myöskään osaa yhtään aavistaa. Et jos mä pudotan saappaat vessanpönttöön, niin olik tää tänään kiva juttu vai olik tää tänään se mistä rangaistaan.” (H4)

Vanhemmat saattavat myös potea huonoa omaatuntoa siitä, että lasten kanssa ollaan täysipainoisesti niin vähän aikaa ja sitä vähää aikaa, mikä ollaan lasten kanssa päivän aikana, ei tahdota käyttää riitelemiseen. Osalla vanhemmista on

vanhemmuus hukassa ja lapsen kiukun edessä ollaan voimattomia. Haastateltavieni mukaan jotkut vanhemmat myös tavallaan pelkäävät omia lapsiaan eivätkä uskalla ryhtyä kiistelemään lastensa kanssa, vaan antavat periksi, jotta lapsi rauhoittuisi. Haastattelemani erityislastentarhanopettaja nosti esiin häiriöt kiintymyssuhteen kehityksessä alle vuoden iässä. Hänen mukaansa useilla rajoittomasti käyttäytyvillä lapsilla on vaikeuksia säädellä ja hallita tunnetilojaan ja tämän hän näkee seurauksena puutteellisesti kehittyneestä kiintymyssuhteesta ensisijaisiin aikuisiin. Erään haastateltavan mukaan perheen dynamiikassa on jotain, mikä ei toimi.

"...siellä (kotona) ei ehkä jakseta niin että helpommin annetaan periks. Koetaan että se on itselle helpompi ja lapselle helpompi, vaikkei se sitä todellisuudes ole, vaan siinä vaan mennään semmoseen kehään mukaan että." (H2)

Kysymykseen muutoksista vallitsevassa kasvatuskulttuurissa, haastateltavat vastasivat kulttuurissa selkeästi tapahtuneen jotain, mikä edesauttaa rajoittomuuden syntymistä, mutta tämän muutoksen luonne ja syyt olivat osin hämärän peitossa. Syiksi mainittiin kuitenkin tietotekniikan kehitys, joka aiheuttaa uudenlaisia uhkia lasten elämässä. Rungas television katsominen ja tietokoneella istuminen ja pelaaminen ovat vieneet tilaa leikeiltä ja peleiltä, joissa vaaditaan sosiaalisuutta ja liikutaan enemmän, puhumattakaan uhkista, mitä Internet sisältää. Lasten päiväkotipäivien pituus on myös kasvanut ja tämä rasittaa lapsia enemmän kuin vanhemmat kenties käsittäväkään. 8-9 tunnin päivän jälkeen lapsi saattaa olla väsynyt ja kiukutella senkin vuoksi, että hän on kaivannut vanhempiaan. Lapsilähtöisyyden ajatus on myös saatettu käsittää väärin vanhempien taholla. Lapsuutta on alettu arvostaa tärkeänä vaiheena elämänkaareissa vasta viime vuosisadalla psykologian kehityksen myötä. Nykyään psykologisessa kirjallisuudessa on vakiintunut käsitys siitä, että lapsuus on ratkaisevan tärkeä elämänvaihe ihmisen kehityksessä. Tony Dunderfeltin mukaan tämä näkemys on saanut jopa liian suuren aseman kehityspsykologiassa. Aikuisuuden kehitysvaiheet ovat jääneet lapsuuden varjoon. (Dunderfelt 1997, 61) Joka tapauksessa lapsia ja lapsuutta arvostetaan nykyään ja kenties tämä arvostus on mennyt liian pitkälle siten, että kuvitellaan lasten pystyvän tekemään omaa

elämäänsä koskevia päätöksiä. Tämä ei ole kuitenkaan oikein, koska lapsen ajattelu ei ole vielä kehittynyt tasolle, jossa hän osaisi arvottaa eri vaihtoehtoja ja päätellä niiden seurauksia. Tämä on aikuisen tehtävä.

Lastenlääkäri ja psykoanalytikko Donald W Winnicott puhuu "ein" sanomisen tärkeydestä teoksessaan "Ord till föräldrar". Hänen mukaansa "ein" sanominen lapselle ei koske pelkästään sitä, mikä on moraalisesti oikein tai väärin, vaan yksinkertaisesti kommunikoidaan niistä vaaroista, miltä lasta yritetään suojella. Varoitettaessa vaikkapa kuumasta liedestä, vanhempi sanoo "ai ai, kuuma" ja liittää havainnollistamiseksi suoran yhteyden kipuun. Kaikki vaarat eivät kuitenkaan liity suoraan kipuun ja tällöin pelkän sanomisen täytyy riittää. Hän käyttää esimerkiksi, missä lasta on kielletty leikkimästä kukkaruukulla, ettei se putoa lattialle ja hajoa. Tällöin "ein" sanominen tarkoittaa ensinnäkin sitä, että älä leiki ruukulla ettei se putoa. Toiseksi "ei", koska sanon "ei" ja kolmanneksi "ei", koska pidän tuosta kukasta ja jos se putoaa lattialle en silloin pidä hetkellisesti sinusta yhtä paljon. (Winnicott 1993, 47)

Haastateltavani nostivatkin esiin vanhempien haluttomuuden olla tarpeen tullen tiukkoja ja *"tyhmä, inhottava ja ilkee ja ottaa sitä huutoo vastaan"* (H4). He olivat yhtä mieltä siitä, että useinkin juuri ne lapset, joiden kanssa päiväkodissa väännetään rajoista, tulevat kaikkein läheisimmiksi ja nämä lapset osoittavat kiintymystä niihin hoitajiin, jotka heitä rajoittavat. Tämäkin havainto tukee käsitystä siitä, että rakkaudessa ilmapiirissä asetetut rajat luovat lapselle turvallisuutta ja lapset eivät suinkaan vihaa niitä aikuisia, jotka heitä rajoittavat, vaan juuri päinvastoin luottavat heihin.

7.3 Millaisia haasteita lapsen rajattomuus asettaa kasvatuskumppanuuden toteutumiseen?

Haastateltavani nostivat keskeisimmäksi haasteeksi kasvatuskumppanuuden toteutumisessa vanhempien sitouttamisen yhteiseen päämäärään, joka on lapsen etu. Sinänsä haasteet ovat samoja kaikkien vanhempien kanssa, mutta rajattomien lasten vanhempien kanssa on tehtävä intensiivisemmin yhteistyötä.

”Se on haaste et me saadaan ne vanhemmat toimimaan samalla tavalla ku täällä. Ja et ne uskois et arki helpottuu ja tulee ne rajat ja selkee päiväjärjestys sinne iltaankin, vaikka se tuntuis tylsältä tehdä aina samalla tavalla niin kyl se vaan helpottaa.” (H5)

Vanhemmat suhtautuvat haastatteleman päiväkodin henkilökuntaan yleisesti ottaen myönteisesti. Monet vanhemmat pyytävät neuvoa ja apua kasvatustilanteissa ja ovat avoimia muuttamaan myös omia käyttäytymismallejaan, jos se on tarpeen. Usein vanhemmat ovat niin väsyneitä haastavaan tilanteeseen, että he ovat valmiita ottamaan apua ja tukea vastaan. Pieni osa vanhemmista tuntee kunniaansa loukattavan, jos työntekijä nostaa kotikasvatuksen esiin, mutta se on hyvin harvinaista. Haastavien lasten vanhempien suhteen kasvatuskumppanuus saa erityisen painoarvon, koska lapsi kärsii vaikeuksistaan ja kouluun siirryttäessä lapsen auttaminen ei välttämättä ole enää niin yksinkertaista, kuin se voisi olla varhaislapsuudessa. Eräs haaste kasvatuskumppanuudessa on saada vanhemmat ymmärtämään, että esimerkiksi neurologiset tutkimukset, psykologin palvelut tai jokin terapian muoto (puhe-, fysio-, toiminta-) olisi avuksi hänen lapsensa kohdalla.

Turussa vuosina 2001- 2003 järjestetty Kasvuturve-projekti keskittyi tukemaan perheitä arjen haasteissa. Projektin eräänä tavoitteena oli antaa psykososiaalista kuntoutusta perheille, joiden omat voimavarat eivät riitä ja tilanne vaarantaa lapsen kasvun ja kehityksen. Tällöin projektin vetäjät pyysivät päiväkodin henkilöstöä miettimään, mitkä perheet hyötyisivät kuntoutuksesta eniten. Kuntoutettavan lapsen tuli olla 4-6-vuotias aggressiivisesti tai levottomasti käyttäytyvä. Kun soittokierros aloitettiin, todettiin, että perheet suhtautuivat suurella varauksella tarjottuun ”tukeen”. (Keskinen & Virjonen 2004, 18,33) Tämä esimerkki heijastaa vallalla olevaa käsitystä sosiaalipalveluista, jotka usein nähdään heikko-osaisten tukemisena. Perheet pelkäävät kenties leimautumista tai eivät tunne palveluita tarpeeksi hyvin, jotta tohtisivat lähteä mukaan. Tähän asiaan olisi saatava muutos ja palveluiden jalkauttaminen ja tutuksi tekeminen on eräs tärkeä keino tämän päämäärän saavuttamiseksi.

Päiväkodin työntekijöiden haastatteluista kävi ilmi, että kasvatuskumppanuuteen satsataan todella eikä se suinkaan ole vain hieno, ontto termi, jolla kuvataan vanhempien ja työntekijöiden rupattelutuokioita. Kasvatuskumppanuuden yhteydessä mainittiin usein perheen tukeminen ja kiertävän erityislastentarhanopettajan konsultointi. Työntekijän rooli nähtiin toisaalta rinnalla kulkijana, toisaalta ohjaavana opettajana. Yhdenvertaisuus on kuitenkin asia, jota tavoitellaan, eikä ohjeita haluta kaataa ylhäältä alaspäin.

Hyvään ammattitaitoon katsotaan sisältyvän sensitiivinen ote keskusteluissa ja tilanteen herkkä arviointi. Päiväkotiryhmän aikuisten yhteistyön suuri merkitys tuotiin myös esille kaikkien haastateltavien lausunnoissa. Kasvatuskumppanuuden rakentuminen nähdään prosessina, johon kaikki ryhmän aikuiset osallistuvat omalta osaltaan ja yhdellä työntekijöistä on määritellympi rooli ja keskusteluvastuu tietyn lapsen ja perheen asioissa. Kasvatuskumppanuus rakentuu heidän mukaansa päivittäisistä kohtaamisista, joiden merkitys on tutustumisessa ja luottamuksen saavuttamisessa. Näistä tilanteista pyritään tekemään avoimia, tuttavallisia ja toista kunnioittavia. Eräs työntekijä mainitsi oman siviilielämän pienen raottamisen olevan keino osoittaa vanhemmille, että ollaan samalla viivalla ja käydään läpi samoja asioita. On tärkeää kertoa jotain myönteistä päivästä, muttei myöskään karttaa negatiivisten asioiden mainitsemista. Jos luottamus on syntynyt, on helpompaa puhua myös vaikeista aiheista, kuten lapsen neurologisista tutkimuksista, jos epäillään esimerkiksi ADHD-diagnoosia.

”Et sit ku siit saa semmosen niinku, et on lepposa tunnelma ja kun se ei tuu hetkessä, mut sitte ku se on luotu, voidaan puhua melkein mistä vaan.” (H3)

Henkilökohtaisia keskustelutuokioita voidaan sopia useita kertoja toimintakauden aikana tarpeen vaatiessa. Rajojen tärkeyttä voidaan painottaa vanhemmille erilaisten esimerkkien tai konkreettisten neuvojen avulla. Huolen puheeksiottaminen nähdään tärkeänä ennaltaehkäisevänä työnä:

”Koska jos me hoidetaan työmme hyvin, me otetaan huoli puheeksi, me puututaan varhain, me ehkästään paljon paljon tulevii ongelmii.” (H3)

8 YHTEENVETO JA POHDINTA

Lapsen rajattomuus oli tuttu ilmiö kaikille kuudelle haastatellulle. He olivat työsään todenneet sen yleistyneen ja pohtineet sen syitä. He määrittivät rajattoman lapsen turvattomaksi, koska hän ei tiedä kuka perhettä johtaa, vaan joutuu itse tekemään päätöksiä, mihin ei ole vielä kykeneväinen. Lapsi huumautuu tästä vallan tunteesta ja kapinoikin, kun häntä rajoitetaan. Lapsen rajattomuus on heijastuma perheen dynamiikasta ja asettaa kasvatuskumppanuudelle haasteita. Nämä haasteet ovat kuitenkin voitettavissa moniammatillisella yhteistyöllä ja tiiviillä yhteistyöllä perheen kanssa.

Lapsen rajattomuuden määritelmä sisältää aina turvattomuuden ajatuksen. Lapsen maailmankatsomus on hyvin looginen ja hänen käyttäytymisessään voidaan nähdä selvää johdonmukaisuutta. Lapsen pyrkimys on pitää hoitajat lähellä, tyydyttää elämän jatkumisen perustarpeet ja olla turvassa vaaroilta. Jos lapsi ei tiedä, mitä häneltä odotetaan, ja kuka on se joka päättää asioista, hän tuntee syvää turvattomuutta. Se näkyy levottomuutena, ahdistuneisuutena, keskittymiskyvyn puutteena ja ongelmina vertaissuhteissa, joka taas johtaa oppimisvaikeuksiin ja leikkitaitojen puutteelliseen kehittymiseen. Syy-seuraussuhde ei tietenkään ole näin suoraviivainen ja asiat ovat arkielämässä monisyisiä, mutta rajattomuuden vaikutusta ei sovi väheksyä. Vallantunne on kuitenkin ihmiseläimelle houkutteleva ja lapsikin ottaa vallan, jos sitä hänelle tarjotaan ja käyttää valtaansa diktaattorin tavoin. Kaikki lapset hakevat rajojaan ja tyytyvät pääpirteittäin osaansa, kun ovat varmistautuneet siitä, että aikuinen on lauman johtaja. Identiteetin rakentaminen vaatii rajojen kokeilemistä, mutta rajaton lapsi suuntaa voimavarojaan turvallisuuden hakemiseen. Tämä on yksi syy siihen, miksi lapsi saattaa toimia päiväkodissa hienosti ja kauniisti, mutta villiintyy kun häntä tullaan hakemaan kotiin. Päiväkodin toistuva päivärytmi, selkeät säännöt ja turvalliset aikuiset luovat turvaa lapsille, mutta vanhemman tullessa valta vaihtuu.

Lapsen rajattomuus saattaa johtua monesta asiasta, mutta pääsyyinä pidetään perhedynamiikan ongelmia. Perheisiin kohdistuu yhä enemmän paineita, niin

taloudellisia kuin yhteiskunnallisiakin. Elämänrytmi on kiihtynyt ja vanhemmuus on osassa perheitä hukassa. Vähäinen yhdessäolon aika saattaa aiheuttaa huonoa omaatuntoa vanhemmissa ja näkyä haluttomuutena käyttää illat riitelemiseen lapsen kanssa. On kenties helpompi antaa periksi ja ajatella, että näin päästään helpommalla. Kasvatuskulttuurissa tapahtuu muutoksia ja ne alkavat näkyä selvemmin vasta katsottaessa taaksepäin ajassa. Lapsuutta arvostetaan tärkeänä ajanjaksona ihmisen elämässä ja saatetaan ajatella virheellisesti, että lapsi ansaitsee yksilöllisyytensä nimissä tehdä päätöksiä koskien omaa elämänsä. Näin ei kuitenkaan ole, vaan aikuisen tehtävä on asettaa rajat ja tehdä päätökset rakkaudessa ilmapiirissä ja joustavasti lapsen ääntä kuitenkin unohtamatta.

Yhteistyö rajattomien lasten perheiden kanssa asettaa haasteita kasvatuskumppanuuden toteutumiseen. Haasteet ovat sinänsä samoja kaikkien perheiden kohdalla, mutta rajattomien lasten perheiden kanssa tehtävä työ on usein intensiivisempää. Lapsen rajattomuus ei välttämättä ole ainoa seikka, joka herättää huolta työntekijässä. Vanhempien sitouttaminen yhteisten päämäärien saavuttamiseen on keskeisin tehtävä. Lapsen etu on avainsana. Rajattomien lasten vanhempien kanssa työskenneltäessä päivähoidon henkilöstön rooli on ohjaavampi, kuin niiden perheiden kanssa, joilla ei ole kummempia huolia. Kiertävän erityislastentarhanopettajan (Kelto) sekä muiden päivähoidon yhteistyötahojen kanssa tehtävä moniammatillinen työ on myös yleisempää. Hedelmällisen kasvatuskumppanuuden luominen on päivittäistä työtä, jota tehdään kaikessa kanssakäymisessä vanhempien kanssa. Tämä työ on tavoitteellista ja ilmapiiristä pyritään tekemään tuttavallinen, avoin, lämminhenkinen ja luottavainen. Tarpeen vaatiessa kokoonnutaan pöydän ääreen ja keskustellaan lapsen ja perheen asioista syvällisemmin.

Varhainen puuttuminen ja huolen puheeksiottaminen ovat erittäin tärkeitä asioita, jotta lasta saadaan autettua mahdollisimman varhain ja mahdollisimman taroituksenmukaisesti. Erilaisten tukitoimien aloittaminen ja niihin sitoutuminen nähtiin erääksi haasteeksi. Sanoilla ”psykologi”, ”terapia”, ”mielenterveysongelma” ja ”lastensuojelu” on yhä paha kaiku ja perheet pelkäävät leimautumista.

Tukitoimien tunnettavuutta täytyisi parantaa ja kynnystä niiden piiriin tulemiseen madaltaa. Päivähoidon toimintakenttä on kehittynyt ja laajentunut ja on siirrytty pois yksinkertaisesta palvelusta, jossa lapset laitetaan päiväksi jonnekin tekemään jotakin, jotta vanhemmat pääsevät töihin. Nyt päivähoitoa käytetään lastensuojelun avohuollon tukitoimena ja puhutaan päivähoidon ja perhetyön yhteistyön lisäämisestä. Tällainen muutos tapahtuu hitaasti, mutta viitteitä sen vääjäämättömydestä on olemassa. Palvelukentän verkostoitumista pyritään koko ajan kehittämään ja saattamaan yhteen erillään olevia kankeita palvelukonaisuuksia. Vuorovaikutuksellinen yhteistyö päivähoidon ja perheiden kesken on vahvistunut ja syventynyt.

LÄHTEET

Alasuutari, M. 2010. Suunniteltu lapsuus. Keskustelut lapsen varhaiskasvatuksesta päivähoitossa. Tampere: Vastapaino.

Dunderfelt, T. 1997. Elämänkaaripsykologia. Lapsen kasvusta yksilön henkiseen kehitykseen. 9. uudistettu painos. Porvoo: WSOY.

Eriksson, E. & Arnkil, T. E. 2005. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (Stakes) Oppaita 60. Saarijärvi: Gummerus.

Eskelinen, A. 2000. Rakkautta ja rajoja kasvatukseen. Yhdessä elämään. 2. painos. Jyväskylä: Gummerus.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 3.painos. Tampere: Vastapaino.

Greene, R. 1998. Tulistuva lapsi. Uusi lähestymistapa helposti turhautuvien ja joustamattomien lasten ymmärtämiseen ja kasvattamiseen. 2. painos. Helsinki: Finn Lectura.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hougaard, B. 2004. Curling-vanhemmat ja lapsityrannit. Järkevän kasvattajan käsikirja. Helsinki: WSOY.

Järvinen, M.; Laine, A. & Hellman-Suominen, K. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. 1. painos. Helsinki: Kirjapaja.

Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut. Turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.

Kekkonen, M. 2012. Kasvatuskumppanuus puheena. Varhaiskasvattajat, vanhemmat ja lapset päivähoiton diskursiivisilla näyttämöillä. Tampere: Tampere University Press.

Keskinen, S. & Virjonen, H. (toim.) 2004. Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Helsinki: Tammi

Laki lasten päivähoitosta 36/1973, 304/1983.

Lämsä, A. (toim.) 2013. Verkosto vahvaksi. Toimiva vuorovaikutus perheiden kanssa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Helsinki: Finn Lectura.

Sinkkonen, J. 2012. Lapsen kanssa hyvinä ja pahoina päivinä. Helsinki: WSOY.

Sinkkonen, J. 2001. Lapsen puolesta. Helsinki: WSOY.

Sinkkonen, J. 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: WSOY.

Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) 2001. Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY.

Tahkokallio, K. 2003. Mitä tehdä levottomille lapsille. Helsinki: WSOY.

Viitattu 29.4.2014 http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/menetelmat/verkostodialogiset_menetelmat/huolen_puheeksi_ottaminen

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 1.-3. painos. Helsinki: Tammi.

Varhaiskasvatuksen perusteet 2005. Oppaita 56. 2. painos. Helsinki: Stakes.

Winnicott, D. W. 1984. Deprivation and delinquency. London: Routledge.

Winnicott, D. W. 1993. Ord till föräldrar. 2. painos. Stockholm: Natur och kultur.

Haastattelurunko

Ensin kysyin työntekijän taustatiedot: koulutustaustan, työnimikkeen ja työhistorian keston päivähoitossa.

1. Lapsen rajattomuuden määrittely ja ilmeneminen

- *Mitä lapsen rajattomuus mielestäsi tarkoittaa?*
- *Kuinka yleistä se on päiväkotimaailmassa?*
- *Millaisia sävyeroja rajattomuudella on? Esimerkiksi puuttuvatko rajat vain tietyltä kasvatuksen osa-alueelta (ruokailu, nukkuminen, pukeutuminen...) vai onko rajattomuus yleisluontoista?*
- *Millaisia ilmenemismuotoja lapsen rajattomuudella on?*
- *Miten erotat lapsen normaaliin käytökseen kuuluvan rajojen etsimisen rajattoman lapsen käytöksestä?*
- *Hakevatko rajattomat lapset omia rajojaan muita lapsia enemmän?*
- *Miten rajattomat lapset reagoivat aikuisen rajoituksiin?*

2. Lapsen rajattomuuden syyt

- *Millaisia syitä lapsen rajattomuuteen voi olla?*
- *Onko lasten rajattomuus mielestäsi lisääntynyt ajan myötä?*
- *Onko kasvatusilmapiirissä tai -näkemyksissä tapahtunut jokin käänne, joka synnyttää lasten rajattomuutta?*

3. kasvatuskumppanuuden toteutuminen rajattomien lasten perheiden kanssa

- *Millaisia haasteita lapsen rajattomuus asettaa kasvatuskumppanuuteen?*
- *Miten vanhemmat reagoivat päiväkodin henkilöstön puuttumiseen lapsen kasvatukseen liittyviin asioihin?*
- *Millaiset vuorovaikutustilanteet ovat hedelmällisimpiä kasvatuskumppanuudessa rajattomien lasten vanhempien kanssa?*

- *Millaisin eri keinoin vanhemmille osoitetaan rajojen tärkeys?*
- *Miten huolen puheeksi ottaminen voidaan tehdä?*
- *Miten rajattomien lasten perheitä tuetaan kasvatusasioissa?*

4. Rajojen luominen lapselle päiväkodissa

- *Miten rajattomalle lapselle iskostetaan rajat ja niiden noudattamisen tärkeys päiväkodissa?*
- *Mikä on tärkeää kasvatettaessa rajatonta lasta?*